

“Parijs is een mis waard”

Tijdens de 13e eeuw kende Frankrijk een bloeiperiode onder de regering van de grote Capetingers, Filips-August, Lodewijk IX de Heilige en Filips de Schone. Toen kwam de Honderdjarige Oorlog die het land aanvankelijk op de rand van de afgrond bracht, maar door het energieke optreden van Jeanne d'Arc dan toch met een volledige Franse overwinning eindigde. Nu kwam het Huis van Valois aan de macht met de zogenaamde “rois maudits” (= verdoemde koningen), nl. Karel VII, Lodewijk XII, Frans I de aartsvijand van keizer Karel V, Hendrik II en diens kinderen Frans II, Karel IX en Hendrik III. Tijdens de regering van deze drie ging Frankrijk gebukt onder de bloedige godsdienstoorlogen (1560-1590). Hendrik III werd ver-

moord en hiermee stierf het Huis van Valois uit.

Toen besteeg Hendrik van Bourbon, de leider van de hugenoten (de Franse calvinisten) en tevens koning van Navarra, de Franse troon onder de naam Hendrik IV. Niet zonder innerlijke strijd besloot hij tot het katholicisme over te gaan. In juli 1593 werd hij gedoopt in de kathedraal van Saint-Denis, een voorstad van Parijs. Het volgende jaar opende Parijs, dat zeer katholiek was en in handen van de fanatieke Katholieke Liga, haar poorten voor de nieuwe koning. De vermaard gebleven woorden “Parijs is wel een mis waard” worden aan Hendrik IV toegeschreven, hoewel ze waarschijnlijk niet door hem, maar door zijn minister Sully werden uitgesproken.

Korte tijd na zijn intrede te Parijs, verklaarde Hendrik IV de oorlog aan Spanje. Deze werd in 1598 beëindigd met de vrede van Vervins. Uit hetzelfde jaar dateert het Edict van Nantes, waardoor de hugenoten het recht kregen hun godsdienst vrij uit te oefenen, maar slechts in die steden, waar reeds vroeger gereformeerde diensten hadden plaats gevonden. Bovendien kregen de hugenoten nog een aantal zekerheidsvestingen, een waarborg voor het eerbiedigen door de staat van het Edict van Nantes. Van nu af mochten ze tevens staatsambten bekleden. “Alleen katholieken en hugenoten zullen als goede Fransen worden beschouwd”, dat was de kern van Hendriks programma, de basis van zijn levenswerk. Al had hij dan geen sterk karakter, toch beschikte hij over een grote dosis gezond verstand en waren zijn bedoelingen goed. Hij wilde het koningschap onafhankelijk maken van de Kerk, van de overblijfselen van het feodalisme, van de standenvergaderingen en van het Parlement van Parijs. Maar vóór alles moest hij trachten verbetering te brengen in de staatsfinanciën. Zijn rechterhand bij deze zware taak was de hertog van Sully.

Maximilien de Béthune, door Hendrik IV hertog van Sully benoemd, was reeds van zijn elfde jaar aan het hof verbonden. Hij was een intieme vriend van de koning geworden. Al was hij in de eerste plaats krijgsman, toch had hij veel praktische zin voor zaken. In 1598 benoemde Hendrik IV hem tot minister van financiën, van openbare werken en van oorlog.

Om Frankrijks financiële moeilijkheden op te lossen voerde Sully een nieuwe belasting in, het “jaarlijks recht” genaamd. Dit was een belasting die de officieren van justitie en van financiën moesten betalen. In ruil daarvoor mochten ze hun amb-

huwelijk van Hendrik IV met Maria de Medici

Sully

ten aan hun erfgenamen overlaten. In feite was dit dus de officiële erkenning van de erfelijkheid van die ambten. De heffing van dit jaarlijks recht werd toevertrouwd aan een zekere Paulet; de nieuwe belasting werd dan ook spoedig de Paulette genoemd en behield die naam tot aan de Franse revolutie. Dank zij Sully's fijne financiële politiek konden de schulden van Frankrijk worden afbetaald en de belastingen worden verminderd. Na de financiële sanering, gingen de koning en zijn minister zich bezighouden met de verbetering van het economisch leven. De grootste nadruk legde Sully op de landbouw en de veeteelt, die hij als de beide levensbronnen van Frankrijk beschouwde. Daarom liet hij moerassen droogleggen, zodat de boeren meer akkergrond kregen. We kunnen ons wel afvragen, waaraan Hendriks voorliefde voor de boeren toe te schrijven is. Was het omdat hij in zijn jeugd bij de boeren van Béarn had geleefd of omdat hij ze als de beste krachten — ze leverden immers de beste soldaten — in de staat beschouwde? Wat er ook van zij, feit is dat vele maatregelen in hun voordeel werden genomen. Zo werden hun belastingen verminderd, aan de fiscus werd ver-

boden beslag te leggen op de dieren en het landbouw materiaal in geval van niet-betaling der belastingen; tevens mochten de edellieden voortaan niet meer jagen in graanvelden of op wijngaarden. Ook soldaten die akkers plunderden of oogsten vernietigden, werden zwaar gestraft.

Aan de industrie besteedde Hendrik IV eveneens veel aandacht en zorg. Zijn belangrijkste medewerker was de zakenman Laffemas, in 1602 minister van economie benoemd. In geheel Frankrijk liet hij moerbeziebomen, nodig voor de zijderupsen, aanplanten. Hij stichtte nieuwe of steunde bestaande manufacturen voor tapijten, voor het vervaardigen van kristal, van goudleer en van fijn linnen.

Vele nieuwe wegen werden aangelegd en kanalen gegraven. Sully koesterde grootse plannen voor een verbinding tussen de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan door middel van kanalen.

De regering van Hendrik IV betekende een bloeiperiode voor Frankrijk na de bloedige godsdienstoorlogen tijdens het bestuur der Valois. Samen met zijn minister Sully voerde hij de sanering van de staatsfinanciën door. Ook aan landbouw en nijverheid werd veel aandacht besteed. Frankrijk legde tevens de basis voor zijn macht overzee. In 1610 werd Hendrik IV vermoord.

Hij sloot handelsverdragen af met Engeland en Turkije en moedigde de oprichting van een compagnie voor de handel met Indië aan.

Tijdens Hendriks regering legde Frankrijk de basis van zijn koloniale macht overzee. De ontdekkingsreiziger Samuel de Champlain werd naar Noord-Amerika gezonden om er een kolonie te stichten. Hiervan werd de stad Quebec, aan de monding van de St.-Laurensrivier, het middelpunt.

Op buitenlands gebied wilde Hendrik IV de macht van de Habsburgers vernietigen. Daarom sloot hij in 1610 bondgenootschappen af met de protestantse vorsten in Duitsland. Sully steunde deze politiek. Dit plan, dat nooit werd uitgevoerd, staat bekend als "le grand dessein". Het was een eerste ontwerp voor een soort Verenigde Staten van Europa.

De Katholieke Liga had het Hendrik nooit vergeven, dat hij hugenoot was geweest en nog hugenoten in zijn rijk duldde. Er werd zelfs gefluisterd dat hij oorlog zou voeren met de paus. Opgezwepen door deze en nog andere praatjes vatte Ravaillac het plan op de koning te doden. Toen Hendrik IV op 14 mei 1610 naar Sully reed, werd hij in de Rue de la Ferronnerie, een smal straatje, vermoord. Hendrik IV was dood, maar zijn werk hield stand en was de kern voor de Franse politiek van de volgende eeuwen.

moord op Hendrik IV